

สมถวิปัสสนาในพระไตรปิฎก ตอนที่ ๔๔

สุภีร์ ทุมทอง

๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๐

กรรมฐาน

๑. กายคตาสติ

๒. อานาปานสติ

๓. มรณสติ

๔. พุทธธานุสสติ

๕. ธรรมมานุสสติ

๕.๑ ความสำคัญ คุณค่า และอานิสงส์

๕.๒ วิธีเจริญธรรมมานุสสติ

๕.๑ ความสำคัญ คุณค่า และอานิสงส์

๕.๑.๑ เชื่อว่าไม่ท้งฆานและทำตามคำสอนของพระศาสดา

๕.๑.๒ เป็นไปเพื่อเบือหน่ายโดยส่วนเดียว..นิพพาน

๕.๑.๓ เป็นธรรมที่ควรเจริญ

๕.๑.๔ เป็นเครื่องอยู่โดยมากของอริยสาวก

๕.๑.๕ ทำให้จิตออกจากกามคุณ

๕.๑.๖ เข้าอยู่กับธรรม

๕.๑.๗ ละความกลัวได้

๕.๑.๘ ควรอนุเคราะห์แนะนำกัน

๕.๑.๙ หวังบุญกุศลนำสุขมาให้

๕.๑ ความสำคัญ คุณค่า และอานิสงส์

- ๔.๑.๑๐ วิบากเลิศเกิดแก่ผู้เลื่อมใส
- ๔.๑.๑๑ อมมนุษย์ไม่ทำร้าย
- ๔.๑.๑๒ เป็นที่เคารพของพระพุทธเจ้า
- ๔.๑.๑๓ เป็นพระศาสดา
- ๔.๑.๑๔ เรียนธรรมไว้ชาติถัดไปบรรลุเร็ว
- ๔.๑.๑๕ เป็นเหตุแห่งวิมุตติ
- ๔.๑.๑๖ ทำให้กิเลสสงบ
- ๔.๑.๑๗ ทำที่สุดแห่งทุกข์

๕.๒ วิธีเจริญมมมานุสสติ

เอวํ ปริยตฺติธมฺมสฺส เจว นววิธสฺส จ โลกุตฺตรธมฺมสฺส
คุณา อานุสฺสริตพฺพา.

(๑) สุวากุขาโต ภควตา ธมฺโม,

(๒) สนนฺทิจฺโจ, (๓) อกาลิโก, (๔) เอหิปสฺสีโก,

(๕) โอปนยิโก, (๖) ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ.

(วิสุทฺธิ.)

๕.๒.๑ สุวากุขาโต ภควตา ธมโม

๑. **ปริยัติธรรม** เป็นสุวากุขาตธรรม เพราะ

๑.๑ เป็นธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง

งามในที่สุด ถึงพร้อมด้วยอรรถะ ถึงพร้อมด้วย

พยัญชนะ ประकाศพรหมจรรย์บริบูรณ์ครบถ้วน

และบริสุทธิ์

๑.๒ ไม่มีอรรถะวิปลาสคลาดเคลื่อน

๕.๒.๑ สุวากุขาโต ภควตา ธมฺโม

๒. **โลกุตตรธรรม** เป็นสุวากุขาตธรรม เพราะ

๒.๑ โลกุตตรธรรม, มีข้อปฏิบัติเหมาะสมกับพระนิพพาน
และพระนิพพานเหมาะสมกับข้อปฏิบัติ

๒.๒ อริยมรรค, เป็นมัชฌิมปฏิปทา
ไม่เข้าไปในชั่วผิดพลาดทั้งสองด้าน

๒.๓ สามัญญผล, เป็นที่สงบระดับของกิเลสทั้งหลาย

๒.๔ นิพพาน, เป็นภาวะเที่ยง ไม่ตาย เป็นที่ต้านทาน
ที่หลีกเร้น เป็นต้น

๕.๒.๒ สนุทิฎฐิโก

- (๑) อริยมรรคเป็นสิ่งที่พระอริยบุคคลผู้กำลัง
ทำความไม่มีแห่งกิเลสทั้งหลายมีรากะเป็นต้น
ในสันดานของตน พึงเห็นเอง
- (๒) โลกุตตรธรรม ๘ อันพระอริยบุคคลใดๆ
บรรลุถึงแล้ว ท่านก็ละความเชื่อต่อบุคคลอื่น
พึงเห็นเองด้วยปัจจเวกขณะญาณ

๕.๒.๒ สนุทิฎฐิโก

- (๓) **การเห็นอันประเสริฐ** เพราะเห็นแล้วสามารถเอาชนะ
กิเลสทั้งหลายได้ ซึ่งเป็น การเห็นที่ประกอบด้วยอริยมรรค
เป็นเหตุก่อให้เกิดอริยผล มีพระนิพพานเป็นอารมณ์
- (๔) **โลกุตตรธรรม ๘ เป็นสภาวะที่ควรต่อการเห็น**
เพราะเมื่อได้บรรลุถึงด้วยการทำให้เกิดและทำให้แจ้ง
สามารถหยุดภัยในวัฏฏะได้

๕.๒.๓ อภากาลิโก

- (๑) **ไม่ทิ้งช่วงเวลา**ในการให้ผลของตน
ยอมให้ผลทันทีที่ต่อจากการเกิดของตนนั่นเอง
- (๒) **อริยมรรคไม่ต้องรอ**ให้ถึงเวลาสุกงอม
ให้ผลของตนต่อเนื่องโดยไม่มีอะไรคั่น

๕.๒.๔ เอหิปัสสิโก

โลกุตตรธรรมควรต่อเอหิปัสสิวิธี เพราะ

- (๑) เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง และ
- (๒) เป็นสิ่งบริสุทธิ์

๕.๒.๕ โอปนยิโก

- (๑) โลกุตตรธรรมฝ่ายสังขตะ เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้าไปในจิตของตนๆ ด้วยการทำให้เกิดมีในจิตอย่างแรงด່วนที่สุด
- (๒) โลกุตตรธรรมฝ่ายอสังขตะ เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้าไปหาด้วยจิตของตน ด้วยการทำให้แจ้ง
- (๓) อริยมรรคย่นำไปนิพพาน
- (๔) ผลและพระนิพพานควรนำไปด้วยการกระทำให้แจ้ง

๕.๒.๖ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ

อันวิญญูชนทั้งปวงมีท่านที่เป็นอุคฆฏิตัญญูบุคคลเป็นต้น
พึงเห็นได้ในตนๆ ว่า
มรรคเราได้ทำให้เกิดแล้ว ผลเราบรรลุถึงแล้ว
นิโรธเราทำให้แจ้งแล้ว
พึงเห็นในจิตของตนเท่านั้น ไม่มีใครทำให้ใครได้
และไม่ใช้วิสัยของคนพาลทั้งหลาย

พระสูตร

เอกมนต์ นิสินโน โข โส พุราหมณปริพพาชโก
ภควนต์ เอตทโวจ

“สนฺทิจฺจโก ฌมฺโม สนฺทิจฺจโก ฌมฺโมติ โภ โคตม วุจฺจติ,
กิตฺตาวตา นุ โข โภ โคตม สนฺทิจฺจโก ฌมฺโม โหติ อกาลิโก
เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิณฺญูหิ”ติ.

(อ.ติก. ๒๐/๕๕ ปริพพาชกสูตร)

พระสูตร

รัตนโต โข พุราหมณ ราเคน อภิกุโต ปริยาทินุนจิตโต
อตตพฺยาพาราชัยปี เจเตติ, พรพฺยาพาราชัยปี เจเตติ,
อุภยพฺยาพาราชัยปี เจเตติ,
เจตสิกํปี ทุกขํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺเวเทติ.

ราเค ปหีนเ เนว อตตพฺยาพาราชัยปี เจเตติ,
น พรพฺยาพาราชัยปี เจเตติ, น อุภยพฺยาพาราชัยปี เจเตติ,
น เจตสิกํ ทุกขํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺเวเทติ.

(อ.ติก. ๒๐/๕๕ ปริพพาชกสูตร)

พระสูตร

รตโต โข พุราหุมน ราเคน อภิกุโต ปริยาทินุนจิตโต
กาเยน ทุจฺจริตํ จรติ, วาจาเย ทุจฺจริตํ จรติ,
มนสา ทุจฺจริตํ จรติ.

ราเค ปหีนเ เนว กาเยน ทุจฺจริตํ จรติ,
น วาจาเย ทุจฺจริตํ จรติ, น มนสา ทุจฺจริตํ จรติ.

(อ.ติก. ๒๐/๕๕ ปรีพพาสกสูตร)

พระสูตร

รตฺโต โข พุราหมณ ราเคน อภิกฺโขตฺติ ปริยาทินฺนจิตฺโต
อตฺตตฺถปิ ยถากฺโขตฺติ นปฺปชานาติ,
ปรตฺถปิ ยถากฺโขตฺติ นปฺปชานาติ,
อุภยตฺถปิ ยถากฺโขตฺติ นปฺปชานาติ.

ราเค ปทฺธีเน อตฺตตฺถปิ ยถากฺโขตฺติ ปชานาติ,
ปรตฺถปิ ยถากฺโขตฺติ ปชานาติ, อุภยตฺถปิ ยถากฺโขตฺติ ปชานาติ.
เอวํปิ โข พุราหมณ สนฺทิกฺโขจฺจโก ธรรมโม โหติ ...

(อ.ติก. ๒๐/๕๕ ปริพพาชกสูตร)

พระสูตร

ทุณฺณโช โช พุราหมณ...

มูโฬุห โช พุราหมณ โมเหน อภิกฺขุโต ปริยาทินฺนจิตฺโต

อตฺตพฺยาพาราชายปี เจเตติ, พรพฺยาพาราชายปี เจเตติ,

อุภยพฺยาพาราชายปี เจเตติ,

เจตสิกํปี ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวเตติ.

โมเห ปหฺีเน เนว อตฺตพฺยาพาราชายปี เจเตติ,

น พรพฺยาพาราชายปี เจเตติ, น อุภยพฺยาพาราชายปี เจเตติ,

น เจตสิกํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวเตติ.

(อํ.ติก. ๒๐/๕๕ ปริพพาชกสูตร)

พระสูตร

มูโฝห โข พุราหฺมณ โมเหน อภิกฺุโต ปรียาทินฺนจิตฺโต
กาเยน ทุจฺจริตฺ จรติ, วาจาเยน ทุจฺจริตฺ จรติ,
มณฺสา ทุจฺจริตฺ จรติ.

โมเห ปทีเน เนว กาเยน ทุจฺจริตฺ จรติ,
น วาจาเยน ทุจฺจริตฺ จรติ, น มณฺสา ทุจฺจริตฺ จรติ.

(อ.ติก. ๒๐/๕๕ ปรีพพาชกสูตร)

พระสูตร

มูโฝห โข พุราหฺมณ โมเหน อภิกฺขโต ปรียาทินฺนจิตฺโต
อตฺตตฺถปิ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ,
ปรตฺถปิ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ,
อุภยตฺถปิ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ.

โมเห ปหิเน อตฺตตฺถปิ ยถาภูตํ ปชานาติ,
ปรตฺถปิ ยถาภูตํ ปชานาติ, อุภยตฺถปิ ยถาภูตํ ปชานาติ.
เอวํ โข พุราหฺมณ สนฺทิกฺขจโก ธมฺโม โหติ อกาลิกโก
เอหิปสฺสีโก โอบนยิกโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิณฺญหิตี.

(อ.ติก. ๒๐/๕๕ ปรีพพาชกสูตร)

พระสูตร

เอกมนต์ นิสินโน โข ชาณุสโสณี พราหมโณ

ภควนต์ เอตทโวจ “**สนธิภูจิกัม นิพพานัม**

สนธิภูจิกัม นิพพานนติ โภ โคตม วุจจติ,

กิตตาวตา นุ โข โภ โคตม สนธิภูจิกัม นิพพานัม โหติ

อกาลิกัม เอหิปสสิกัม โอปนยิกัม ปจฺจตฺตัม เวทิตพฺพัม วิญญูหิ”ติ.

(อ.ติก. ๒๐/๕๖ นิพพุตสูตร)

พระสูตร

รตฺโต โข พุราหมณฺ ราเคนฺ อภิกฺโข ปฺริยาทินฺนจิตฺโต
อตฺตพฺยาพาทายปี เจเตติ, ปฺรพฺยาพาทายปี เจเตติ,
อุภยพฺยาพาทายปี เจเตติ,
เจตสิกํปี ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฺฐิสฺเวเตติ.

ราเค ปฺหิเน เนว อตฺตพฺยาพาทายปี เจเตติ,
น ปฺรพฺยาพาทายปี เจเตติ, น อุภยพฺยาพาทายปี เจเตติ,
น เจตสิกํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฺฐิสฺเวเตติ.

เอวํปี โข พุราหมณฺ สนฺทิกฺจิกํ นิพฺพานํ โหติ.

(อ.ติก. ๒๐/๕๖ นิพพุตสูตร)

พระสูตร

ทุณฺณโจ โข พุราหมณ ...

มูโฬุห โข พุราหมณ โมเหณ อภิกฺขุโต ปรียาทินฺนจิตฺโต

อตฺตพฺยาพาธายปี เจเตติ,..

(อ.ติก. ๒๐/๕๖ นีพพุตสูตร)

พระสูตร

ยโต โข อัย พุราหมณ อนวเสสส์ รากกขยั ปฐิสัเวเทติ,
อนวเสสส์ โทสกขยั ปฐิสัเวเทติ,
อนวเสสส์ โมหกขยั ปฐิสัเวเทติ.

เอวံ โข พุราหมณ สนฺทิจฺจิกั นีพพานั โหติ อกาลิกั
เอหิปสฺสีกั โอปนยิกั ปจฺจตฺตัม เวทิตพฺพัม วิญญูหีติ.

(อ.ติก. ๒๐/๕๖ นีพพุตสูตร)

พระสูตร

เอกมนต์ นิสินโน โข โมพิยสีวโก परिพพาชโก

ภควนต์ เอตทโวจ “**สนฺทิฏฺฐิโก ฌมฺโม**

สนฺทิฏฺฐิโก ฌมฺโม”ติ ภนฺเต วุจฺจติ,

กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต สนฺทิฏฺฐิโก ฌมฺโม โหติ อกาลิโก

เอหิปสฺสีโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิณฺญหีติ.

(อ.ฉก. ๒๒/๔๗ ปฐมสนฺทิฏฺฐิกสูตร)

พระสูตร

เตนหิ สีวก ตถเบเวตถ ปฏิจฺจุจฺฉามิ, ยถา เต ขเมยฺย.

ตถา นํ พุยากเรยฺยาสี. ตํ ก็ มณฺเษสี สีวก.

สนฺตํ วา อชฺฉตฺตํ โลกํ

“อตฺถิ เม อชฺฉตฺตํ โลกโ”ติ ปชานาสี,

อสฺนฺตํ วา อชฺฉตฺตํ โลกํ

“นตฺถิ เม อชฺฉตฺตํ โลกโ”ติ ปชานาสีติ.

เอวํ ภาณเต.

(อ.ฉก. ๒๒/๔๗ ปฐมสันทิฏฐิกสูตร)

พระสูตร

ยัม โข ตวํ สิวก สนตํ วา อชฌตตํ โลกํ

“อตถิ เม อชฌตตํ โลกโ”ติ ปชานาสี,

อสนตํ วา อชฌตตํ โลกํ

“นตถิ เม อชฌตตํ โลกโ”ติ ปชานาสี.

เอวมปิ โข สิวก สนทิจฺจโก ฌมโม โหติ...

(อ.ฉก.ก. ๒๒/๔๗ ปฐมสันทิฏฐิกสูตร)

พระสูตร

สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ โทสํ...

สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ โมหํ...

สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ โลภธมฺมํ...

สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ โทสธมฺมํ...

สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ โมหธมฺมํ

“อตุถิ เม อชฺฌตฺตํ โมหธมฺโม”ติ ปชานาสิ,

อสนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ โมหธมฺมํ

“นตุถิ เม อชฺฌตฺตํ โมหธมฺโม”ติ ปชานาสีติ. เอวํ ภาณเต.

(อ.ฉก.ก. ๒๒/๔๗ ปฐมสันติภูจิกสูตร)

พระสูตร

ยัม โข ตวํ สิวก สนุตัม วา อชฌตตัม โมหธมมัม

“อตถิ เม อชฌตตัม โมหธมฺโม”ติ ปชานาสี,

อสนุตัม วา อชฌตตัม โมหธมมัม

“นตถิ เม อชฌตตัม โมหธมฺโม”ติ ปชานาสี.

เอวมปิ โข สิวก สนุทธิฏฐิโก ธมฺโม โหติ อกาลิโก

เอหิปสฺสีโก โอปนยิโก ปจฺจตตัม เวทิตพฺโพ วิญญูหิตี.

(อ.ฉก.ก. ๒๒/๔๗ ปฐมสันธิฏฐิกสูตร)

พระสูตร

เอกมนต์ นิสินโน โข อายสฺมา อุปวาโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ
“สนฺทิจฺจโก ฌมฺโม สนฺทิจฺจโก ฌมฺโม”ติ ภนฺเต วุจฺจติ,
กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต สนฺทิจฺจโก ฌมฺโม โหติ อกาลิโก
เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิณฺญหิตี.

(สํ.สพ. ๑๘/๗๐ อุปวาณสนฺทิจฺจกสูตร)

พระสูตร

อิธ ปน อุปวาณ ภิกขุ จกขุณา รุปํ ทิสฺวา รูปปฏิสฺสเวทึ จ โหติ
รูปราคปฏิสฺสเวทึ จ, สนฺตณฺจ อชฺฌตฺตํ รูปเปสฺสุ รากํ

“อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ รูปเปสฺสุ รากโค”ติ ปชานาติ,

ยนฺตํ อุปวาณ ภิกขุ จกขุณา รุปํ ทิสฺวา รูปปฏิสฺสเวทึ จ โหติ
รูปราคปฏิสฺสเวทึ จ, สนฺตณฺจ อชฺฌตฺตํ รูปเปสฺสุ รากํ

“อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ รูปเปสฺสุ รากโค”ติ ปชานาติ.

เอวมฺปิ โข อุปวาณ สนฺทิฏฺฐิโก ฌมฺโม โหติ อกาลิโก

เอหิปสฺสิโก โอบนฺยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิณฺญหีติ...

(สํ.สพฺ. ๑๘/๗๐ อุปวาณสนฺทิฏฺฐิกสูตร)

พระสูตร

อิธ ปน อุปวาณ ภิกขุ จกขุณา รุปํ ทิสฺวา รูปปฏิสฺสเวทึ จ โหติ
โน จ รูปราคปฏิสฺสเวทึ, อสนฺตญจ อชฺฌตฺตํ รูปเปสฺสุ รากํ

“นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ รูปเปสฺสุ ราโค”ติ ปชานาติ,

ยนฺตํ อุปวาณ ภิกขุ จกขุณา รุปํ ทิสฺวา รูปปฏิสฺสเวทึหิ โข โหติ
โน จ รูปราคปฏิสฺสเวทึ, อสนฺตญจ อชฺฌตฺตํ รูปเปสฺสุ รากํ

“นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ รูปเปสฺสุ ราโค”ติ ปชานาติ.

เอวมปิ โข อุปวาณ สนฺทิจฺฉิโก ฌมฺโม โหติ อกาลิโก

เอหิปสฺสีโก โอบนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหีติ...

(สํ.สพฺพ. ๑๘/๗๐ อุปวาณสันทิจฺฉิกสูตร)

การเกิดสมาธิ

ตสฺเสวํ สุวากุขาตาทีเภาเท ฌมฺมคฺุณฺเณ อนฺุสฺสรโต,
เนวสุส ตสฺมึ สมเย รากปฺริยฺภูจฺิตํ จิตฺตํ โหติ,
น โทสปฺริยฺภูจฺิตํ จิตฺตํ โหติ, น โมหปฺริยฺภูจฺิตํ จิตฺตํ โหติ,
อุชฺุคตเมวสุส ตสฺมึ สมเย จิตฺตํ โหติ ฌมฺมํ อารพฺภาติ
ปฺุริมฺนเยเนว วิกฺขมฺภิตนึวฺรณฺสุส
เอกกฺุขณฺเณ ฌมานงฺคานึ อุปฺปชฺชนฺติ.

(วิสุทฺธิ.)

การเกิดสมาธิ

ธมฺมคฺณานํ ปน คมฺภีรตาย

นนานุปฺปการคฺณานุสฺสรณาธิมุตฺตตตาย วา

อปฺปนํ อปฺปตฺวา **อุปฺจารปฺปตฺตเมว ฌานํ โหติ.**

ตเทตํ ธมฺมคฺณานุสฺสรณวเสน อุปฺปนฺนตฺตา

ธมฺมานุสฺสตีจฺเจว สงฺขํ คจฺฉติ.

(วิสุทฺธิ.)

อาณิสงส์

อิมฺลจ ปน ฌมฺมานุสฺสตีมนุยุตฺโต ภิกฺขุ เอวํ โอปนยิกสฺส
ฌมฺมสฺส เทเสตารํ อิมินาปงฺเคน สมนฺนาคตํ สตถารํ
เนว อตีตเส สมนุปสฺสามิ น ปเนตฺรหิ อญฺญตฺร เตน ภาควตาตี
เอวํ ฌมฺมคฺุณฺยานุสฺสรณฺเนว สตถฺริ สคารโว โหตี สปปตีสฺโส,
ฌมฺเม ครุจิตฺตีกาโร สทฺธาทีเวปุลฺลํ อธิคจฺฉตี,
ปีตีปาโมชฺชพฺหุโล โหตี, ภาเยราวสฺโห, ทฺุกฺขาธิวาสนสมตฺโถ,
ฌมฺเมน สํวาสนสญฺญํ ปฏฺฐิลภาตี. (๑..๖)

(วิสุทฺธิ.)

อาณิสงส์

ธมฺมคฺณานุสฺสตียา อชฺฌมาวฺฐฺญจฺจสฺส สรฺรรมฺปิ
เจตฺติยฆฺรมิว ปุชารหํ โหติ.

อนฺุตฺตรธมฺมาธึคฺมาย จิตฺตํ นมตี.

วึตฺติกกมิตพฺพวตฺถุสฺมาโยเค จสฺส ธมฺมสุธมฺมตํ
สมนฺุสฺสรโต หึโรตฺตปฺบํ ปจฺจุปฺฐจาทิ.

อุตฺตริ อฺปฺปฏิวิชฺฌนฺโต ปน สุกฺติปฺราโยโน โหติ. (๗..๑๐)

(วิสุทฺธิ.)

สวัสดีครับ